

Др Светислав
Љ. МАРКОВИЋ

професор
Висока техничка школа, Чачак

Др Илија
В. ПОПОВИЋ

географ
Чачак

УДК: 314.116/.117(497.11)"1961/2011"
911.37(497.11)

НАСЕЉА И СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА ОПШТИНЕ ЛУЧАНИ

АПСТРАКТ: Демографске промене у селима лучанске општинине, као и у другим брдско-иланинским пределима Србије, проузроковане су сталним миграцијама становништва из руралној у урбане центре, што је условило одвијање процеса у мрежи насеља. Процес дејоулације довео је до процеса демографској старења становништва, па се индекс демографској старења (I_s) од 1961. (0,27) повећао у 2011. години (1,74). Међу њим, има села код којих је I_s достигао и 6,54 (Дучаловићи), што указује да су и други процеси у мрежи насеља - деагларизација, индустријализација и урбанизација - учинили огромне промене на руралном простору. Између два последња пописа сва насеља општинине Лучани (изузев Лучана-села) бележе пад броја становника. Поседно забрињава податак да је у последњих 90 година 29 насеља забележило смањење броја становника (сви осим Гуче-варошице, Гуче-села, Живице, Криваче, Крстица, Лучана-вароши и Пухова). За девет деценија број становника општинине Лучани смањен је за 4.329, док је у последњој деценији број живљела ове граичевске општинине смањен за 3.717.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: Општина Лучани, становништво, дејоулација, структура становништва

Насеља општине Лучани

На територији Драгачева, која административно припада општини Лучани, налази се 36 насеља, од којих су Лучани и Гуча градска насеља.

Са развојем урбаних средина Лучана и Гуче приградска насеља почињу да добијају други изглед, јер се становништво из виших предела сели у ниже, поред путева, формирајући такозвана „друмска насеља“.

Уколико се посматра размештај насеља по висинским категоријама може се констатовати да је свега девет насеља на надморској висини до 500 м, а 24 до 750 м, што указује на конфигурацију терена општине Лучани.

Да је дошло до пражњења сеоских насеља указује и податак да је 2011. године у 23 насеља живело до 500 становника, док је у девет насеља живело од 501 до 1.000 становника. Остала четири насеља – Лучани (варош), Гуча (варош), Гуча

(село) и Горачићи имају више од хиљаду становника.

На простору општине Лучани издвајају се следећи центри и заједнице насеља:

Лучани као двостепени центар – општински центар за 35 насеља и центар за осам насеља која му непосредно гравитирају;

Гуча као центар заједнице насеља, али и седиште већине општинских институција, којој гравитира осам насеља;

локални центри су: Марковица, Каона и Котража за три, а Вича и Горачићи за два насеља.

На распоред центара и заједница директно су утицали брдско-планински рељеф и развој привредне активности становништва.

Процеси у мрежи насеља лучанске општине који су деловали на укупна збивања су депопулација, процеси демографског старења, деаграризације, концентрације становништва и делатности и процес урбанизације.

Процес депопулације најбоље се може сагледати из података смањења броја становника по сеоским насељима, што је резултирало убрзаним процесом демографског старења становништва. Демографска старост насеља категорисана је преко индекса старења који представља количник између броја становника старијих од 60 и популације млађе од 20 година.¹ Тако је индекс демографског старења (Is) у општини Лучани имао следеће вредности: 0,27 (1961), 0,44 (1971),

0,60 (1981), 0,98 (1991), 1,44 (2002) и 1,74 (2011. године).

Већ у 1981. години индекс демографског старења становништва у општини од 0,60 одговара демографској старости становништва. Међутим, тада су села Дучаловићи (1,26), Зеоке (1,24), Граб (1,07), Ртари (1,07) већ била у дубокој демографској старости.

Попис из 1991. године указује на тенденцију повећања демографског старења, па је индекс за општину био 0,98, а само је седам насеља било са Is испод један. У то време су Дучаловићи са 2,62 и Граб са 2,34 била најстарија насеља општине.

И попис из 2002. године потврдио је слутње да је село у најдубљој демографској старости, јер просек за општину износи 1,44 (најстарије је село Граб са 6,22, затим Зеоке са 4,48 и Дучаловићи са 3,63). Само су три насеља (Гуча (в) са 0,73, Гуча (с) – 0,91 и Лучани (в) – 0,72) била са Is испод један.

Према последњем попису (2011) у категоријама демографска зрелост, на прагу демографске старости и демографска старост не налази се ниједно насеље лучанске општине. Дубоко демографски стара су само насеља Гуча-село (1,01), Котража (1,07), Бели Камен (1,15) и Гуча-варошица (1,21). Остала 32 насеља су у категорији најдубље демографске старости, а посебно велики индекс имају Дучаловићи (6,54) и Зеоке (5,75). Иначе, цела општина Лучани спада у категорију најдубље демографске старости, јер је њен индекс старења 1,74, што је знатно више од републичког показатеља². У руралном подручју општине овај демографски па-

¹ За насеља чији је индекс до 0,30 сматра се да имају демографску зрелост, до 0,50 – на прагу демографске старости, до 0,85 – демографска старост, до 1,25 – дубока демографска старост, а 1,25 и више – најдубља демографска старост.

² Индекс старења у Републици Србији је 1,25, што потврђује да се наша држава налази у дубокој демографској старости.

Редни број	Насеље	1961.	1971.	1981.	1991.	2002.	2011.
1.	Бели Камен	0,22	0,34	0,50	1,07	1,18	1,15
2.	Вича	0,30	0,47	0,64	1,37	2,05	2,41
3.	Властелице	0,27	0,50	0,92	1,41	2,63	3,71
4.	Вучковица	0,25	0,42	0,69	1,66	1,70	2,37
5.	Горачићи	0,29	0,58	0,76	1,26	1,74	1,56
6.	Горња Краварица	0,32	0,56	0,80	1,64	2,25	1,89
7.	Горњи Дубац	0,25	0,37	0,49	1,62	3,64	4,73
8.	Граб	0,32	0,63	1,07	2,34	6,22	3,70
9.	Губеревци	0,27	0,51	0,82	1,66	2,37	2,25
10.	Гуча (варошица)	0,22	0,19	0,20	0,36	0,73	1,21
11.	Гуча (село)	0,33	0,47	0,51	0,61	0,91	1,01
12.	Дљин	0,33	0,54	0,74	0,93	1,58	1,72
13.	Доња Краварица	0,10	0,47	0,96	1,70	1,62	2,67
14.	Доњи Дубац	0,16	0,28	0,51	1,26	2,28	1,87
15.	Дучаловићи	0,36	0,72	1,26	2,62	3,63	6,54
16.	Ђераћ	0,30	0,24	0,33	0,83	1,27	1,67
17.	Живица	0,27	0,37	0,59	1,31	1,91	1,48
18.	Зеоке	0,32	0,71	1,24	2,17	4,48	5,75
19.	Каона	0,26	0,40	0,71	1,50	1,76	2,39
20.	Котража	0,22	0,39	0,45	0,89	1,29	1,07
21.	Кривача	0,25	0,44	0,73	0,84	1,54	2,45
22.	Крстац	0,26	0,44	0,61	1,04	1,32	1,66
23.	Лис	0,23	0,48	0,86	1,96	2,20	2,90
24.	Лисице	0,27	0,58	0,82	1,36	2,02	2,32
25.	Лучани (варош)	/	/	0,15	0,29	0,72	1,31
26.	Лучани (село)	0,12	0,15	0,45	1,02	1,54	1,67
27.	Марковица	0,10	0,53	1,04	1,44	2,06	3,05
28.	Милатовићи	0,22	0,41	0,59	1,40	1,93	1,94
29.	Негришори	0,37	0,56	0,85	1,43	1,88	2,66
30.	Пухово	0,27	0,48	0,63	1,08	1,36	1,80
31.	Пшаник	0,29	0,54	0,79	1,51	2,27	2,76
32.	Рогача	0,30	0,59	0,98	1,77	2,43	2,64
33.	Ртари	0,45	0,79	1,07	1,97	3,11	3,08
34.	Рти	0,26	0,50	0,71	1,13	1,51	1,36
35.	Тијање	0,41	0,61	1,07	2,15	3,06	3,04
36.	Турица	0,26	0,53	0,69	1,05	1,35	2,01
У к у п н о:		0,27	0,44	0,60	0,98	1,44	1,74

Табела 1 – Индекс демографској старења становништва од 1961. до 2011. године¹

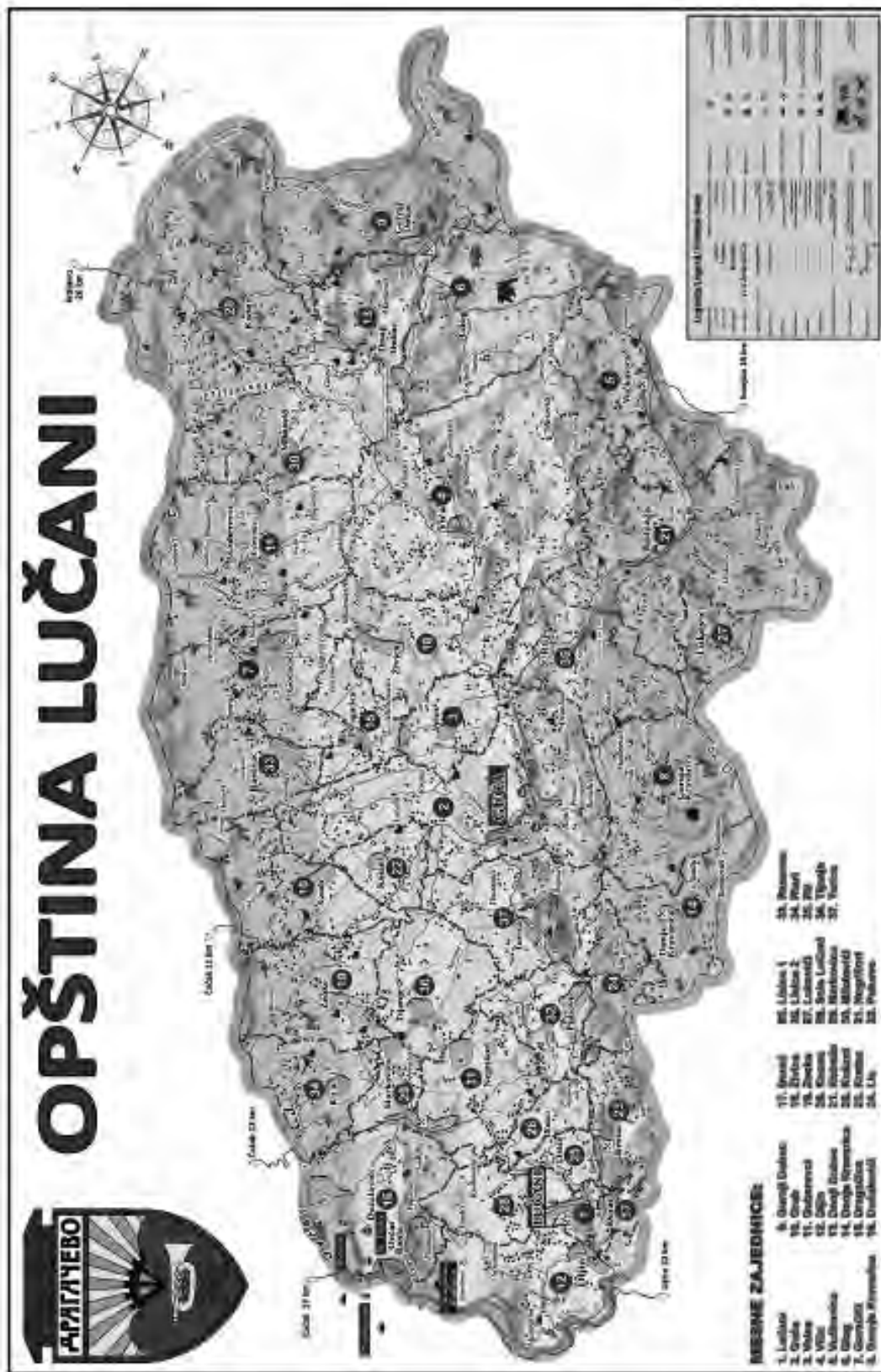
¹Извор: Пописи становништва из 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.

раметар је 1,89, док је у градским срединама 1,28.

Процес преласка из села у градове и вештачко стварање индустријског радништва обављао се на брзину, па је село за сразмерно кратко време такорећи расељено. Тиме је озбиљно подривана репродуктивна моћ села и уништен глав-

ни демографски извор, јер је село имало истакнутију улогу у обнављању становништва од града. То значи да осипање становништва лучанске општине, услед ниског и све мањег рађања, угрожава његов основни интерес - опстанак.

Процес деаграризације условљен је депопулацијом и миграцијом млађе рад-

не снаге из села у градове. Тако је 1961. године у 30 села преко 50,00% становништва било пољопривредно. Тај број села се у наредним пописним периодима стално смањивао, јер је на деаграризацију утицало повећано запошљавање у секундарним делатностима, а посебно у индустрији и грађевинарству. Код појединих насеља, због услова превоза, повећао се број радника – дневних миграната. Овакве промене у структури делатности довеле су и до промена у категоризацији насеља, па се појављују категорије урбанизованих и мешовитих насеља.

Концентрација је, уз деаграризацију, једно од обележја процеса **индустријализације**. Лучани су због концентрације становника и терцијарних делатности, а касније и секундарних делатности услед изградње индустријских капацитета (почев од 1950. године) и формирања општине и развоја општинских служби, почели да се истичу као водећи центар насеља.

Пописом из 2002. године било је 6.262 житеља или 25,55% градског становништва. Требало би истаћи да је 2011. године у градским насељима живело 24,6%, док је у сеоским насељима било настањено 75,4% житеља лучанске општине. Процент градског становништва је неупоредиво мањи него у Републици Србији – 59,44%:40,56% у корист житеља градова.

Са садашњом ситуацијом у привредном животу општине није реално очекивати прилив становништва у урбане средине, па ће и процеси концентрације и урбанизације ускоро замрети, јер не постоје услови у терцијарним делатностима који би апсорбовали нову радну снагу.³

³ Илија В. Поповић, *Општина Лучани – географска истраживања*, Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани „Драгачево“, Гуча, 2006, 44-53.

Структуре становништва

Старосно-полна структура има значајну улогу у проучавању развоја становништва. Без познавања ове структуре не могу се успешно извршити демографске, економске, социолошке и друге анализе.

Полно-старосна структура становништва зависи од природног и механичког кретања популације и условљава развој друштвене поделе рада. Полна структура показује бројчани однос мушког и женског становништва. Уколико је разлика велика у корист једне или друге стране, може доћи до битних квалитативних промена у репродукцији и старосној структури становништва. Неуједначна полна структура неповољно утиче на склапање бракова и природни прираштај. Старосна структура показује потенцијалну виталност и биодинамику становништва неког подручја. На основу старосне структуре становништво се дели на:

- младо – до 19 година,
- зрело – од 20 до 59 година и
- старо – преко 60 година.

У старосној структури сваке средине огледају се демографска и друштвено-привредна прошлост и назире будућност.

Старосна структура становништва општине Лучани приказана је у табели 2 по великим старосним групама, за период од 1961. до 2011. године.

Највећи број становника (2011) налази су у старосној доби од 40 до 59 година. После ове групе најмногбројније је становништво старости преко 60 година – старо становништво. Најмање станов-

Године	1961.	%	1971.	%	1981.	%	1991.	%	2002.	%	2011.	%
0-19	12.217	36,65	10.305	32,56	7.686	25,87	6.276	23,1	4.950	20,11	3.631	17,38
20-39	11.471	34,41	9.130	28,85	8.123	27,34	7.402	27,25	5.749	23,36	4.631	22,16
40-59	6.365	19,09	7.651	24,18	9.318	31,37	7.352	27,06	6.778	27,54	6.323	30,26
60 и више	3.284	9,85	4.560	14,41	4.581	15,42	6.137	22,59	7.009	28,99	6.312	30,20
Укупно:	33.336	100	31.646	100	29.708	100	27.167	100	24.614	100	20.897	100

Табела 2 – Старосна структура становништва општине Лучани¹

¹ Извор: *Пописи становништва из 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године.*

ника у лучанској општини има мање од 19 година, а то је младо становништво. Овај податак и те како забрињава!

Број становника у старосној доби до 19 година је у постепеном смањењу, почев од 1961. са 36,65% до 1971. на 32,56%, да би нагло почео да се смањује све до 17,38% у 2011. години.

Број становника у старосној групи од 20 до 39 година указује на смањење процента учешћа ове категорије у односу на укупно становништво. У 1961. оно је чинило 34,41%, док је у 2011. години износило 22,16%.

Број становника у групи од 40 до 59 година растао је у периоду од 1961. до 1981. године (процентуално од 19,09% укупног становништва до 31,37%). У пописима из 1991. (27,06%) и 2002. године (27,54%) приметан је пад процентуалног учешћа становништва ове старосне групе. Међутим, последњи попис (2011) указује на смањен број старијег становништва (6.323), али и знатно веће процентуално учешће (30,26%).

У старосној групи 60 и више година са учешћем од 9,85% (попис 1961. године), могли бисмо рећи да становништво општине није било у дубокој старости, што се не би могло тврдити за касније пописе. Већ пописи из 1971. (14,41%), 1981. (15,42%), 1991. (22,59%) и 2002. године (28,47%) показују да је становништво општине ушло у дубоку демографску

старост. Последњи попис показује да је процентуално учешће најстаријег становништва у великом порасту (2011. – 30,2%), па се проценат од 1961. до 2011. године у овој старосној групи више него утростручио.

У насељима Вича, Властељице, Горњи Дубац, Дљин, Лис, Лучани, Милатовићи, Пшаник и Рогача било је 1961. године више од 50% мушког становништва. Према следећем попису (1971), 18 насеља је имало више од 50% мушког становништва – Бели Камен, Вича, Вучковица, Горња Краварица, Горњи Дубац, Граб, Дљин, Доњи Дубац, Дучаловићи, Котража, Лис, Марковица, Милатовићи, Негришори, Пухово, Пшаник, Тијање и Турица. После десет година (1981), број насеља са већинским мушким становништвом повећао се на 23 – Бели Камен, Вича, Вучковица, Горачићи, Горњи Дубац, Губеревци, Дљин, Доња Краварица, Доњи Дубац, Дучаловићи, Ђераћ, Каона, Кривача, Лис, Лучани (варош), Марковица, Негришори, Пшаник, Рогача, Ртари, Рти и Турица. Већ 1991. године бележи се смањење броја насеља са већинским мушким становништвом на 15 – Вучковица, Горачићи, Горњи Дубац, Губеревци, Дљин, Доња Краварица, Доњи Дубац, Живица, Лучани село, Милатовићи, Пшаник, Ртари, Рти, Тијање и Турица. Да се број становника смањује евидентирано је у попису из 2002. године. У групи од 11 насеља су Вучковица, Горачићи, Горња

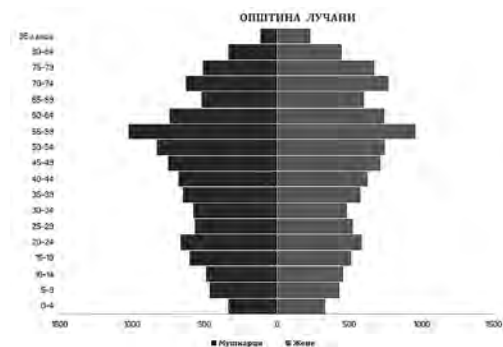
Краварица, Горњи Дубац, Граб, Губеревци, Гуча село, Дљин, Доњи Дубац и Живица. Последњи попис (2011) показује да у општини Лучани има 15 насеља у којима преовладавају мушки становници: Властељице, Вучковица, Горачићи, Гуча-село, Дљин, Доњи Дубац, Живица, Зеоке, Каона, Котража, Кривача, Негришори, Пухово, Рти и Турица.

Уколико се однос становништва мушког и женског пола посматра према попису из 2011. године није тешко уочити да је у општини Лучани тај однос готово идеалан, јер мушкараца има 10.431 (49,92%), а жена 10.466 (50,08%). Тај однос у Србији је 51,3%:48,7% у корист женске популације.

Ради илустративности приказаћемо полно-старосне структуре за лучанску општину, градска насеља Лучани-варош и Гуча-варошица и сеоска насеља Гуча-село, Лучани-село и Дучаловићи (који имају највећу просечну старост становништва), а на основу података из последњег пописа становништва.

Са слике се види да дијаграм за општину Лучани има звонасти облик, односно регресивни тип полно-старосне пирамиде која је најшира у области зрелог становништва (највише у области 55-59 година), а сужава се ка дну. Пирамида је „назубљена“ у делу у коме је представљено становништво старо 65-69 година (рођено за време Другог светског рата). Непосредно испод ове деформације налазе се знатно дужи хистограми (стубићи) којима је представљено становништво рођено у такозваном послератном (компензационом) периоду. Склапање бракова и рађање деце, које је одлагано за време рата, у овом периоду је рехабилитовано, па се тада читава највећи послератни број становника.

Негативни природни прираштај у последње три деценије јасно се сагледава кроз сужавање полно-старосне пирамиде у последњих седам „стубића“.

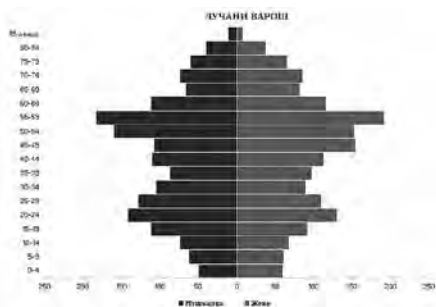
Полно-старосна структурна пирамида општине Лучани

Сличности полно-старосних структура градских и приградских насеља Лучани и Гуча са истоименим дијаграмом за општину Лучани су више него очигледне. Коментари које смо дали за општину важе и за градска и приградска насеља.

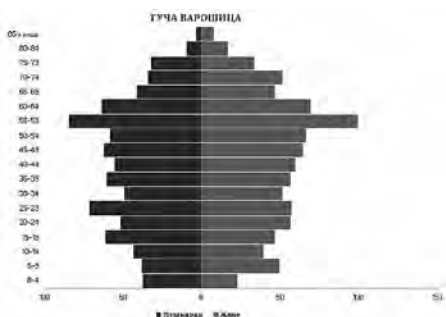
Неупоредиво гора ситуација је код полно-старосних структура за насеља која су у дубокој демографској старости. Као пример насеља чија је будућност неизвесна, дата је полно-старосна пирамида села Дучаловићи.

Просечна старост у општини Лучани износи 45,8 година⁴, с тим што је мушко становништво старо 44,4, а женска популација 47,1 годину. „Најстарија“ насеља су Зеоке (56,5 година), Горњи Дубац (55,5), Дучаловићи (54,3), Граб (53,9) и Властељице (53,4), а „најмлађа“ Гуча-село (41,3) и Гуча-варошица (42,3). Просечна старост градског становништва је 42,7 (мушкарци 41,9, жене 43,6), а сеоског 46,8 (мушкарци 45,3, жене 48,3) година.

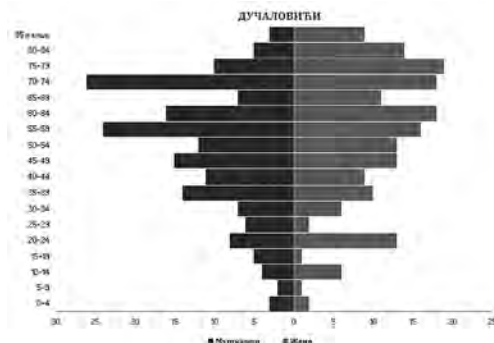
⁴ Просечна старост у Србији је 42,2 године (мушкарци – 40,9, жене – 43,5).

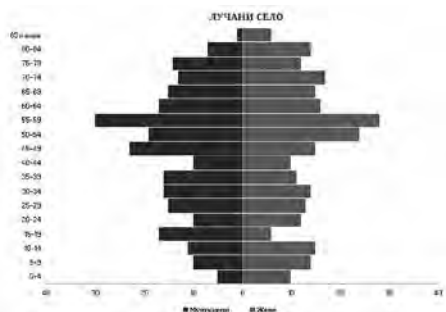
*Полно-старијаросна сѝрукѝура
ѝрадској насеља Лучани*

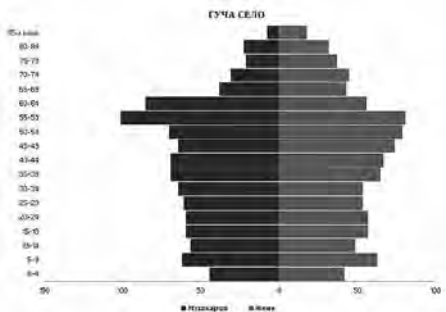
*Полно-старијаросна сѝрукѝура
ѝрадској насеља Гуча*

*Полно-старијаросна сѝрукѝура села
Дучаловићи*

*Полно-старијаросна сѝрукѝура
руралној насеља Лучани*
Национална и етничка структура.

*Полно-старијаросна сѝрукѝура
руралној насеља Гуча*

Мада на територији лучанске општине живе готово сви јужнословенски народи и народности, ипак се за становништво Драгачева може рећи да је национално хомогено, јер је српски живаљ изразито најбројнији. У табеларном прегледу изнети су упоредни подаци о националној структури становништа општине, Лучани (в), Гуча (в), али и осталих насеља према попису из 2002. године.

Табеларни преглед показује да су становништво лучанске општине по националној структури чинили углавном Срби (24.195 или 98,30%), Роми (74 или 0,30%), Црногорци (70 или 0,28%), Југословени (68 или 0,28%), Хрвати (12 или 0,05%) и Македонци (8 или 0,03%). Од осталих народа и народности заступљеност се креће од један до два, па смо их сврстали у рубрику „остали“.

У градском насељу Лучани Срба је имало 4.223 или 98,00%, док су остали народи и народности били заступљени у мањем броју, изузев Рома којих нема у граду. Слична заступљеност била је и у градском насељу Гуча, где је Срба 1.980 или 97,92%. И овде није имало Рома. На сеоском подручју имало је 17.992 Срба (98,40%), Црногораца (21 или 0,12%), Југословена (58 или 0,32%) и Рома (74 или

НАСЕЉА И СТРУКТУРЕ СТАНОВНИШТВА ОПШТИНЕ ЛУЧАНИ

	Општина Лучани		Лучани варош		Гуча варош		Остала насеља	
	Број	%	Број	%	Број	%	Број	%
Укупан број становника	24.614	100,00	4.309	100,00	2.022	100,00	18.283	100,00
Срби	24.195	98,30	4.223	98,00	1.980	97,92	17.992	98,40
Црногорци	70	0,28	34	0,79	15	0,74	21	0,12
Југословени	68	0,28	6	0,14	4	0,20	58	0,32
Роми	74	0,30	-	-	-	-	74	0,41
Хрвати	12	0,05	5	0,12	2	0,10	5	0,03
Македонци	8	0,03	3	0,07	-	-	5	0,03
Остали	24	0,10	4	0,09	5	0,25	15	0,08
Неизјашњени	18	0,07	7	0,16	3	0,15	8	0,04
Регионална припадност	7	0,03	-	-	3	0,15	4	0,02
Непознато	138	0,56	27	0,63	10	0,49	101	0,55

Табела 3 – Национална или етничка припадност становништва општине Лучани према попису из 2002. године¹

¹ Извор: Попис становништва 2002, књига 1.

	Општина Лучани		Градска насеља		Сеоска Насеља	
	Број	%	Број	%	Број	%
Укупан број становника	20.897	100,00	5.142	100,00	15.755	100,00
Срби	20.457	97,89	4.981	96,87	15.476	98,23
Црногорци	27	0,13	17	0,33	10	0,06
Југословени	14	0,07	6	0,12	8	0,05
Роми	112	0,54	1	0,02	111	0,70
Хрвати	10	0,05	4	0,08	6	0,04
Македонци	9	0,04	2	0,04	7	0,04
Албанци	3	0,01	1	0,02	2	0,01
Бошњаци	2	0,01	2	0,04	/	/
Мађари	4	0,02	/	/	4	0,03
Муслимани	4	0,02	1	0,02	3	0,02
Руси	4	0,02	1	0,02	3	0,02
Словаци	3	0,01	2	0,04	1	0,01
Остали	4	0,02	/	/	4	0,03
Неизјашњени	69	0,33	40	0,78	29	0,18
Регионална припадност	4	0,02	3	0,06	1	0,01
Непознато	166	0,79	80	1,56	86	0,55

Табела 4 – Национална или етничка припадност становништва општине Лучани према попису из 2011. године¹

¹ Извор: Попис становништва 2011, књига 1.

0,41%), док су остали народи и народности заступљени у мањем броју.

Попис из 2011. потврђује изразиту доминацију Срба (97,89%). Међутим, посебно су изражени смањење или стагнација броја становника свих народа и народности изузев Рома, чија се бројност повећала за више од 50%. Запажа се и да је број Југословена смањен на мање од једне четвртине.

чанске општине. Других вероисповести је изузетно мало: католика (0,09%), исламиста (0,08%). Агностика је 0,03%, а остали се нису изјаснили.⁵

Образовна структура становништва. Два основна показатеља образовне структуре становништва јесу писменост и школска спрема. Из пописа становништва 2002. године (табела 16) могу се сагледати основне карактери-

Школска спрема	Општина				Градска насеља				Остала насеља			
	Свега	%	Мушки	%	Свега	%	Мушки	%	Свега	%	Мушки	%
Свега станов. преко 15 год.	21.115	100,0	10.410	100,0	5.347	100,0	2.587	100,0	15.768	100,00	7.823	100,0
Без школске спреме	1.846	8,74	229	2,19	127	2,37	29	1,12	1.719	10,90	200	2,53
1-3 разреда основне школе	1.019	4,83	287	2,76	44	0,82	1	0,04	975	6,18	286	3,66
4-7 разреда основне школе	4.190	19,84	2.158	20,73	294	5,50	92	3,56	3.896	24,71	2.066	26,42
Основно образовање	5.261	24,92	2.638	25,34	1.147	21,45	470	18,17	4.114	26,09	2.168	27,71
Стручне школе са 2 и 3 године образовања	3.867	18,31	2.658	25,53	1.303	24,37	840	32,47	2.564	16,26	1.818	23,24
Гимназија	433	2,05	145	1,39	281	5,26	94	3,68	152	0,96	51	0,65
Средње стручне школе	2.544	12,05	1.124	10,80	1.207	22,57	522	20,18	1.337	8,48	602	7,70
Средње усмерено образовање	372	1,76	232	2,23	87	1,64	48	1,86	285	1,81	184	2,35
Школе за специјализацију	227	1,07	200	1,32	92	1,72	89	3,44	135	0,86	111	1,42
Више образовање	578	2,74	298	2,86	326	6,10	160	6,18	252	1,60	138	1,76
Високо образовање	563	2,67	312	3,00	397	7,42	223	8,62	166	1,05	89	1,14
Непознато	215	1,02	129	1,24	42	0,78	19	0,73	173	1,10	110	1,41

Табела 5 – Школска спрема и писменост становништва 2002. године¹

¹ Извор: *Попис становништва 2002*, књига 4.

Поред њих, у општини Лучани живе по један Влах, Румун, Русин, Украјинац (у руралном насељу) и Немац (настаљен у градском насељу).

У погледу вероисповести доминирају православци (96,84%). Да су атеисти изјаснило се 0,24% становника лу-

стике образовне структуре становништва лучанске општине у целини.

По попису из 2002. године структура становништва лучанске општине према школској спреми још увек није за-

⁵ Извор: *Попис становништва 2011*, књига 4.

довољавајућа у довољној мери, јер 8,74% чине становници без школске спреме, а 34,41% без завршеног основног образовања. са Основну школу је завршило 24,92% становништва.

Стручне школе у трајању две или три године завршило је 3.867 (18,31%), док диплому средње стручне школе има 2.544 (12,05%) житеља. Више образовање стекло је 578 (2,74%), а високо – 563 (2,67%) становника општине Лучани.

Уколико се упореде подаци односа градског и сеоског подручја, уочава се да на сеоском простору доминира број лица без школске спреме (1.719 или 10,90%). Такав је однос броја лица са завршеном основном школом (4.114 или 26,09%) и лица са завршеном стручном школом у двогодишњем и трогодишњем трајању (2.564 или 16,26%). Однос више и високе стручне спреме је у корист лица са градског подручја.

Податак да су сви ученици који заврше основну школу обухваћени средњошколским образовањем (не само у градским срединама, него и на читавој територији лучанске општине), најречи тије говори о даљој убрзаној трансформацији образовне структуре на целој територији општине.

Према попису из 2011. године становништва старијег од 15 година има 18.387, од чега је 9.151 мушког пола (49,77%). Без школске спреме је 858 (4,67%), с тим што је 762 (8,25%) женског становништва (88,81% становника без школске спреме). Непотпуно основно образовање има 3.314 становника (18,02%), од којих су 1.993 жене (60,14%). Основно образовање има 4.371 становник (23,77%), од којих је 2.221 жена (50,81%). Средње образовање посе-

дује 8.424 становника (45,81%), од којих је 3.553 жена (42,18%). Више образовање стекло је 587 житеља општине Лучани (3,19%), од којих је 280 жена (47,70%). Високом стручном спремом може да се подичи 803 Драгачевца (4,37%), односно 415 жена (51,68%).⁶

На основу изнетих статистичких података могу се извести следећи закључци:

- мушкарци у просеку представљају образованију групу становништва;

- разлике у нивоу образовања повећавају се са померањем ка врху полно-старосне пирамиде, јер су жене које су настављале школовање после основне школе биле реткост (ово се посебно односи на сеоске средине);

- код млађих генерација се разлике између мушкараца и жена смањују, а код најмлађих генерација потпуно ишчезавају. Разлози леже у обавезном образовању целокупног становништва, убрзаном процесу урбанизације и укупном културном прогресу;

- разлике у нивоу образовања су још увек изражене на релацији село-град, што је нарочито уочљиво код брдско-планинских насеља, саобраћајно лоше повезаних са градом, где доминира старо становништво ван репродуктивног периода (на пример, без школске спреме у градским насељима је 38, а у руралној средини 820 становника).

Од 19.333 становника општине Лучани старијих од 10 година неписмених је 551 (2,85%), од којих је 485 женског пола (88,02%). У градским насељима живи 18 неписмених, а у сеоским 533 (96,73%).

⁶Извор: *Попис становништва 2011*, књига 3.

	1961.	%	1971.	%	1981.	%	1991.	%
Укупно	33.368	100,00	31.646	100,00	29.197	100,00	27.167	100,00
Пољопривредно	25.383	70,07	20.947	66,19	13.247	45,37	9.354	34,43
Непољопривредно	7.985	23,93	10.699	38,81	15.950	54,63	17.813	65,57
Активно	17.144	51,38	17.923	56,64	15.917	55,00	14.942	55,00
Пољопривредно	13.757	80,24	13.219	73,75	8.514	53,00	6.865	25,27
Непољопривредно	3.387	19,76	4.704	26,25	7.403	25,35	8.077	29,73
Издржавано	15.912	47,69	13.093	41,37	12.014	41,14	9.677	35,62
Пољопривредно	11.626	73,06	7.728	59,02	4.733	16,21	2.489	9,16
Непољопривредно	4.292	26,97	5.365	40,98	7.281	24,94	7.188	26,46
Лица са личним примањима	280	1,76	630	1,99	1.266	4,34	2.292	8,44
Лица на привременом раду	/	/	340	1,07	137	0,47	123	0,49

Табела 6 – Становништво општине Лучани према активности по појединим годинама 1961, 1971, 1981. и 1991. године¹

¹ Извор: Пописи становништва из 1961, 1971, 1981. и 1991. године.

Највише становника лучанске општине као матерњи језик има српски (98,56%), а затим следе руски и хрватски (по 0,03%), ромски и македонски (по 0,02%), албански, мађарски и црногорски (по 0,01%).⁷

Социо-економска структура становништва лучанске општине мењала се под утицајем бржег економског развоја у периоду после Другог светског рата, али су знатан утицај имали демографски и историјски развитац, структура привреде и степен привредног развоја, систем образовања, миграциона кретања, као и други фактори.

Структура становништва се према активности анализира на основу три категорије: активна лица, издржавана лица и лица са личним приходима.

Становништво општине Лучани према активности од 1961. до 1991. године приказано је у табели 6.

Године 1961. од укупног броја становника (33.368) категорију активног чинило је 17.144 (51,38%) особа. У категорији издржаваног становништва било је 15.912 (47,69%), док је лица са личним примањима било 280 (1,76%), што даје реалну слику општине у којој живи 80,24% активног пољопривредног становништва, од којих је 73,06% издржавано пољопривредно становништво. У наредним пописним периодима евидентан је њихов пад.⁸

У 1971. години категорија активног становништва се повећала на 17.923 (56,64%), али се смањује учешће пољопривредног становништва на 13.219 (73,75%), док се удео непољопривредног становништва повећава на 4.704 (26,25%). У категорији издржаваног становништва је 13.093 (41,37%), при чему долази до смањења броја пољопривредног становништва на 7.728 (59,02%), а повећава се удео непољопривредног становништва на 5.365 (40,98%) и број лица са личним примањима на 630 (1,99%). Овај попис је

⁷ Извор: Попис становништва 2011, књига 4.

⁸ Илија В. Поповић, *Општина Лучани – географска проучавања*, 120.

Делатности	1961.	%	1971.	%	1981.	%	1991.	%
Пољопривреда и шумарство	13.705	79,94	13.080	72,87	437	7,29	7.268	51,88
Индустрија и рударство	1.588	9,26	2.460	13,73	3.466	57,78	4.047	28,89
Грађевинарство	218	1,27	272	1,52	232	3,87	188	1,34
Саобраћај и везе	57	0,33	123	0,69	252	4,20	252	1,80
Трговина, угоститељство и туризам	203	1,18	443	2,47	574	9,57	778	5,56
Занатство и комуналне делатности	253	1,48	334	1,86	244	4,07	174	1,24
Култура и социјалне делатности	277	1,62	411	2,29	535	8,92	583	4,16
Управа и остале делатности	271	1,58	241	1,34	258	4,30	709	5,06
Ван делатности	572	3,34	239	1,33	-	-	10	0,07
Раде у иностранству	-	-	340	1,90	137	2,28	123	0,88
Укупно:	17.142	100,0	17.923	100,0	5.998	100,0	14.009	100,0

Табела 7 – Број активних становника по делатностима у општини Лучани¹

¹ Извор: Пописи становништва из 1961, 1971, 1981. и 1991. године.

обухватио и нову категорију становника, лица на привременом раду у иностранству (340 или 1,07%).

У 1981. години број укупног пољопривредног становништва смањен је на 13.247 (45,37%), док се непољопривредно повећало на 15.950 (54,63%). Категорија активног становништва се смањила на 15.917 (54,63%), а смањено се и број пољопривредног становништва на 8.514 (53,00%), док се повећао број непољопривредног на 7.403 (25,35%).

Категорију издржаваног становништва чини 12.014 (41,14%), од којих је 4.733 (16,21%) пољопривредно, а 7.281 (24,94%) непољопривредно. Категорију лица са личним примањима чини 1.266 (4,34%). Лица на привременом раду у иностранству било је 137 (0,47%).

У 1991. години од 27.167 становника пољопривредног је 9.354 (34,43%), а непољопривредног 17.813 (65,57%). Категорију активног становништва чини 14.942 (55,00%), од којег је 6.865 (25,27%) пољопривредног, а 8.077 (29,73%)

непољопривредног. Категорију издржаваног становништва чини 9.667 (35,62%), од којег је 2.489 (9,16%) пољопривредног, а 7.188 (26,46%) непољопривредног. Повећао се број лица са личним примањима на 2.292 (8,44%). У иностранству је радило 123 (0,49%) становника.

Кретање броја активних становника по делатностима за општину Лучани по пописним периодима од 1961. до 1991. године дато је у табели 7.

Пољопривреда и шумарство у 1961. години имале су 13.705 (79,94%) активног становништва. У 1971. години тај број се смањује на 13.060 (72,87%), да би у 1981. износио 437 (7,29%).⁹ У 1991. години било је 7.268 (51,88%) запослених.

Индустрија и рударство су 1961. године запошљавали 1.588 (9,26%) становника. Повећање броја запослених у 1971. години на 2.460 (13,73%) указује на

⁹ Попис из 1981. године по делатностима није објављен, па се овај број може сматрати активним само у државним и друштвеним фирмама, док индивидуални пољопривредни произвођачи нису овде сврстани.

промену структуре делатности у привреди општине Лучани. Повећање броја запослених у овим делатностима бележи и попис 1981. године (3.466 или 57,78%). Повећање запослених евидентирано је и у 1991. години (4.047 или 28,89%).

Грађевинарство има постепен раст запослених. У 1961. години било их је 218 (1,27%), а у 1971. 272 (1,52%). У пописима из 1981. године број се смањује на 232 (3,87%), а 1991. још мање (188 или 1,34% запослених).

Саобраћај и везе такође бележе постепен раст почев од 1961. године са 57 (0,33%), преко 123 (0,69%) у 1971. Попис 1981. године бележи 252 (4,20%), док је 1991. године број запослених исти (252).

Трговина, угоститељство и туризам су 1961. године запошљавали 203 радника (1,18%), 1971. било их је 443 (2,47%) и 1981. 574 или (9,57%), а 1991. године бележи се повећање на 778 (5,56%).

Занатство и комуналне делатности у 1961. години имали су 253 (1,48%) запослених да би се тај број повећао на 334 (1,86%) у 1971. У 1981. години број активних се смањује на 244 (4,07%), да би се у 1991. години смањио на 174 (1,24%).

Култура и социјалне делатности бележе раст запослених са развојем осталих привредних делатности у општини. Године 1961. у њима је било запослено 277 (1,62%), а 1971. 411 (2,29%). У 1981. годи-

ни бележи се повећање на 535 (8,92%), а 1991. их је било 583 (4,16%). За 30 година увећање је износило 306 или 2,1 пута, што довољно указује на повећано запошљавање у овим делатностима.

Управа и остале делатности бележе пад броја запослених у овом периоду, што је резултат реорганизације и смањења државне управе. У 1961. години било је запослено 271 (1,58%), да би се број запослених смањио на 241 (1,34%) у 1971. Попис из 1981. године бележи незнатан раст на 258 (4,30%), да би се у 1991. тај број повећао на 709 (5,06%), јер су у ову делатност ушле све активности у друштвеном животу грађана.

Ван делатности 1961. било је 572 (3,34%), а 1971. године 239 (1,33%) активних лица.

Попис из 1961. године није могао регистровати лица на привременом раду у иностранству, јер је тај процес почео касније. У 1971. години евидентирано је 340 (1,90%) лица, 1981. било их је 137 (2,28%), а 1991. 123 (0,88%).

На основу краћег увида у статистичке податке може се закључити да се у годинама убрзаног привредног развоја општине смањивао број укупног пољопривредног становништва, а повећавао број осталих категорија, што се може тумачити развојем ванпољопривредних делатности.

Литература:

1. Јован Ердџановић, *Доње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 4, Насеља српских земаља, САНУ, 1902)
2. Коста Јовановић, *Горње Драгачево* (Београд: Српски етнографски зборник 11, Насеља српских земаља, САНУ, 1908)
3. Радован М. Маринковић, „Становништво Горачића“, *Зборник радова Народної музеја у Чачку* (1978)
4. Радован М. Маринковић, „Становништво Губереваца и Живице“, *Зборник радова Народної музеја у Чачку* (1984)
5. Радован М. Маринковић, „Становништво Котраже, Белог Камена и Пшаника“, *Зборник радова Народної музеја у Чачку* (1988)
6. Илија В. Поповић, *Општина Лучани – географска проучавања* (Гуча: Центар за културу, спорт и туризам општине Лучани „Драгачево“, 2006)
7. Илија Поповић, Светислав Љ. Марковић, „Савремене географске промене у селима лучанске општине“, *Први конгрес српских географа, Књига ајсџракајла*, Сокобања, (19-22. октобар 2006), 109-110.
8. Илија Поповић, Светислав Љ. Марковић, „Савремене географске промене у селима лучанске општине“, *Први конгрес српских географа, Зборник радова*, књига 2, Београд (2007), 629-636.
9. Јовиша М. Славковић, *Становништво Драгачева од половине 14. до краја 20. века* (Гуча: Дом културе, 1996)
10. *Појиси становништва из 1921, 1931, 1948, 1953, 1961, 1971, 1981, 1991, 2002. и 2011. године*

Settlements and structures of population in Lucani municipality

As a result of insufficient biological reproduction of population of Dragacevo there has been dramatic process of demographic aging of population. There are not any settlements of Lucani municipality in categories of demographic maturity, on the trash hold of demographic old age and demographic old age. Settlements which are in deep demographic old age are: Guca village, Kotraza, Beli Kamen and Guca town, while the rest of 32 settlements are in the category of the deepest demographic old age. In the last nine decades all settlements in Lucani municipality, except Guca town, Zivica, Krivaca, Krstac and Lucani town and Puhovo, have had a decrease in the number of population.

Changes in economy which happened in the period between 1952 and 1990 caused a full swing of demographic and economic changes. With industrial development there were processes in the network of settlements which would result in

creating village-industrial workers and sudden migration of population towards bigger urban settlements in near and far vicinity started, which had a special effect on Lucani which would become a new urban center.

In this period, together with development of economic and social life the process of depopulation and decrease of rural areas in spite of developed bus transport which enabled numerous workers to be – daily migrants - commuters. Changes were obvious in rural areas in the total development of villages – communal infrastructure, building and furnishing of objects for living, modernization of flats, which raised the standard of population. Modern equipped village houses, with plumbing, electricity and telephone network made it possible, especially in the villages of upper Dragacevo, to start dealing with village-ethno tourism. It is easily seen during the Trumpet Contest in Guca when most villages host in their homes numerous guests.

Svetislav Lj. MARKOVIĆ, PhD
Ilija V. POPOVIĆ, PhD

Les changements démographiques dans la commune de Lucani après la première guerre mondiale

La commune de Lucani a 20 897 habitants et occupe une superficie de 454 km², avec une densité de population de 46 hbts/km². La population masculine représente 49,92% de la population. Dans les agglomérations urbaines, la population féminine est en majorité (50,99%). Le processus de dépopulation, qui dure déjà dans les villages du Dragacevo depuis les années cinquante du XXème siècle, s'empara aussi des bourgs de Guca et de Lucani. Il causa le vieillissement considérable de la population dans la commune de Lucani. L'âge moyen de la population de la commune de Lucani est de 45,8 ans (les hommes sont en moyenne un petit peu «plus jeunes» – 44,4 par rapport aux femmes – 47,1 ans).

Les problèmes essentiels de l'évolution démographique de la commune de Lucani sont le renouvellement insuffisant de la population et les migrations intensives. Ces problèmes se répercutent sur tous les autres phénomènes et processus dans la société. La dépopulation, comme expression de la baisse constante de la natalité et de l'émigration permanente de la population, représente un problème qui dans l'avenir influera encore plus

sur l'évolution démographique extrêmement défavorable de la commune et sur toutes ces agglomérations. C'est un processus à long terme, qui ne peut être résolu à court terme, mais nécessite une approche studieuse.

Les changements dans le sens négatif commencèrent à partir de l'année 1990, lorsque se déroula la décomposition de la République fédérative socialiste de la Yougoslavie. Alors commencèrent les problèmes au sein de l'économie de Lucani, qui fut le porteur du développement économique, ce qui mena à la stagnation de la totalité de l'existence dans cette commune. Les entreprises commencèrent à baisser leur production et certaines arrêtèrent aussi de fonctionner, ce qui amena au licenciement de la main-d'œuvre. Il faut particulièrement mettre en évidence que l'économie fut aussi frappée également par l'agression de l'OTAN, par le bombardement des capacités industrielles du leader à Lucani – l'Industrie chimique «Milan Blagojevic».

Comme résultat de tous les changements socio-économiques apparaît également un accroissement naturel négatif depuis même l'année 1980.

Svetislav LJ. MARKOVIĆ, Dr
Ilija V. POPOVIĆ, Dr